

VARLIK VERGİSİ VE ANKARA UYGULAMASI*

A- Varlık Vergisi Kanununun Çıkarılması:

Türkiye Cumhuriyeti İkinci Dünya savaşı sırasında her ülkenin yaptığı gibi fevkalade ekonomik tedbirlere başvurmak zorunda kaldı. Türkiye bu savaşa girmemekle beraber, savaş boyunca devam eden kanlı ve tahripkâr olayların iktisadî ve malî âkîslerinden etkilendi¹. Bunun yanında savaş nedeniyle ihtiyati tedbir olarak 1.300.000 kişiyi silah altına aldı². Askere alınan erkek nüfusun yokluğundan dolayı üretim düşerken, tüketim ihtiyaçları ise sürekli arttı. Üretim ve tüketim arasındaki bu farkı dengelemek isteyen Başbakan Refik Saydam, mebus Recep Peker başkanlığındaki bir komisyona 70 madde olan Millî Korunma Kanunu³ tasarısını hazırlattı. 15 Ocak 1940 tarihinde başbakanlık tarafından Meclis'e sunulan Milli Korunma Kanunu, 18 Ocak 1940 tarihinde görüşülerek kabul edildi⁴. Bu kanunla alınan tedbirler ülkeyi ancak iki yıl ayakta tutabildi. 1942 yılında yeni ekonomik tedbirlerin hazırlıklarını sürdüren Başbakan Refik Saydam, 7 Temmuz 1942 tarihinde öldü. Ondandır Başbakan olan Şükrü Saraçoğlu gelir ile gider arasındaki farkı kapatmak⁵, tedavüldeki artan para miktarını normal seviyeye indirmek⁶, fevkalade giderleri karşılamak ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla olağanüstü bir vergi olan Varlık Vergisi Kanun tasarısını TBMM'ne

* Bu makale "Varlık Vergisi: Kanununun Çıkarılması, Uygulanması, Kaldırılması ve Sonuçları (11.11.1942-15.3.1944)" İzmir, 1990 adlı yüksek lisans tezimizin "Ankara'da Varlık Vergisi" başlıklı kısmın düzeltilmiş biçimidir. Makalenin oluşmasında uyarıları ile beni yönlendiren değerli hocalarım Prof.Dr.İsmail Aka ve Doç.Dr.Ahmet Özgiray'a teşekkür ederim.

¹ Fritz Neumark, "Türkiye'de Harp Sonrası Maliye Meseleleri", *I.Ü. İktisat Fak.*, C:8, s.1-4, 1946-1947, s.72-89.

² Tuncer Baykara, *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, İzmir, 1991, s.160.

³ Milli Korunma Kanununa benzer bir uygulama, 24 Mayıs 1917'de "Men-i İhtikar Komisyonu" adı altında uygulandı. Bu komisyonun başkanı Dahiliye Vekili Talat Paşa, başkan yardımcısı Mebusan Meclisi Reis Vekili Hüseyin Cahit Yalçın, üyeleri ise Dahiliye Nezareti hukuk müşaviri Osman Bey, ittihatçılardan Dr.Nazım ve Rusuhi Bey'ler idi. Sadece manifatura eşyası üzerinde denetim kurabilen bu komisyon, çalışmalarını İstanbul ile sınırlı tuttu. Zafer Toprak, *Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)*, Ankara, 1982, s.295; Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anılar*, İstanbul, 1976, s.251.

⁴ *TBMM.ZC.*, D:6, İC:1, C:8, 18.1.1940.

⁵ 1942 yılında gelir 551 milyon iken, gider 913 milyon idi. Bu fark ilerki yıllarda giderek büyüdü. Fritz Neumark, *a.g.m.*, s.75-76.

⁶ Tedavüldeki para miktarı 1939 yılında 281 milyon iken, 1942 yılında 734 milyona ulaştı. Ertuğrul Baydar, *II. Dünya Savaşı İçinde Türk Bütçeleri*, Ankara, 1978, s.74-78.

sevk etti. Hükümet bu kanun tasarısı ile ülke genelinde 114.368 mükelleften 465 milyon lira almayı tasarladı⁷.

Kanun tasarısı meclis başkanı Şemsettin Günaltay başkanlığında toplanan Meclis'te 11 Kasım 1942 tarihinde görüşülmeye başlandı. İstanbul mebusu Ali Rıza Tarhan, Manisa mebusu Refik Şeyket İnce, Bursa mebusu Muhiddin Baha Pars ve Antalya mebusu Rasih Kaplan kanun tasarısı hakkında hükümeti desteklediklerini açıklayarak, iyi ve dürüst tatbik edilmesi dileğinde bulundular. İstanbul mebusu Kazım Karabekir bu vergiyi servet sahibi olanlar değil, aşırı kazanç sahibi olanlar vereceğinden kanunun adının "Aşırı Kazanç Vergisi" olarak değiştirilmesi hususunu dile getirdi. Ancak bu öneri kabul edilmedi. Daha sonra Varlık Vergisi kanununun oylanması yapıldı. Bu sırada Meclis'te 429 mebus bulunması icap ederken, 350 mebus oylamaya iştirak etti. Katılanların oy birliği ile kanun kabul edildi⁸. Onyeddi maddeden oluşan Varlık Vergisi kanunu, 12 Kasım 1942 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi⁹.

Halk arasında sürgünleriyle tanınan Varlık Vergisi uygulaması ile¹⁰ tüccarlar, emlak sahipleri ve büyük çiftçilerden vergi alınacaktı. Harp yıllarında en çok parayı tüccarlar kazandığı için, tabii olarak bu verginin en büyük yükünü onlar taşıyacaktı. Han, hamam ve apartmanlarından 2.500 liradan fazla gelir sağlayanlar, emlak sahibi olarak vergi ödemekle yükümlü tutuldu. Hiç zorlanmadan 500 lira verebilecek olan çiftçilerden de Varlık Vergisi alınacaktı. Ancak bu mükellefiyet hiç bir zaman bir çiftçinin varlığının yüzde beşini geçmeyecektir.

Verginin şahıslara göre miktarını altışar kişilik karma komisyonlar belirleyecektir. Vali ve Kaymakamlar komisyon başkanı, Defterdar ve Mal Müdürleri ise komisyonda maliyeyi temsil edecektir. Halk temsilcisi olarak Belediye, Ticaret ve Ziraat Odalarından ikişer üye seçilecekti. Bu üyeler kendi meslek grubunun vergisi belirlenirken, komisyona iştirak edeceklerdi¹¹.

⁷ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, İstanbul, 1951, s.196-197.

⁸ *TBMM.ZC.*: C:28, D:6, İ:4, C:2, 11.11.1942; Varlık Vergisine benzer bir uygulama I. Dünya Savaşı sırasında Almanya, Avusturya-Macaristan ve Fransa'da "Savaş Kazançları Vergisi", adı altında uygulandı. Bu uygulamayı örnek alan İttihad ve Terakki hükümeti ise "Harp Kazançları Vergisi" adıyla bir kanun tasarısı hazırladı. Fakat çeşitli sebeplerden bu kanun çıkarılamadı. Ancak İttihad ve Terakki hükümeti iktidardan düşünce; Hürriyet ve İtilaf Fıkası'nın çabasıyla ve bir ölçüde ittihatçı eşrafa uygulanmak üzere 14 Aralık 1919'da bir kararname ile yürürlüğe konuldu. Bu uygulamaya Milli Mücadele döneminde de devam edildi. Men-i ihtikar komisyonu gibi İstanbul sınırları dahilinde uygulanan bu kanun ile ilgili olarak üç komisyon kuruldu. Üsküdar komisyonu reisi Hikmet Bey, Beyoğlu komisyonu reisi Yekta Bey ve İstanbul komisyonu reisi eski İstanbul Defterdarı Muharrem Bey idi. Her komisyona Vilayet İdare Meclisi, Belediye ve Ticaret odasını temsilen birer üye iştirak etti. Bu komisyonlar 1923 yılı içinde mükelleflere 1.060.000 lira vergi tarh ettiler. Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938-1945*, Ankara, 1986, s.367; *Türkiye İktisad Mecmuası*, C:2, No:18, 28 Haziran 1939.

⁹ *T.C. Resmi Gazete*, 12 Teşrin-i Sani 1942.

¹⁰ Zeliha Bilge, Florina (Yunanistan), 1917, Görüşme tarihi: 6 Haziran 1989.

¹¹ *TBMM.ZC.*: D:6, İ:4, C:2, Cilt:28, 11.11.1942.

Varlık Vergisinin tesbiti ve ilanı için onbeş gün, tahsili için de aynı süre tanındı. Normal tahsilat müddetini takip eden ilk haftada %1, ikinci haftada ise %2 cezalı tahsilat yapılması şart koşuldu. Bu zaman zarfında vergisini ödemeyenler hakkında bir yandan Tahsil-i Emval Kanunu uygulanırken, diğer yandan mükellefler toplama kamplarına alınacaktı. Bir müddet sonra ise kampa alınan mükellefler, kafileler halinde iş merkezlerine sevk edilerek, burada amele teşkilatında çalıştırılması öngörülmüştü. Bu müeyyideler hem işçi tedarikini, hem de para tahsilini kolaylaştırıcı yollar olarak görüldü¹².

B- Ankara'da Varlık Vergisi Uygulaması:

Ankara'da Varlık Vergisi uygulamasına geçmeden önce, temelde bu verginin uygulanmasına sebep olan fiat artışlarını gözlemlemek için Ankara'daki bazı gıda maddelerinin o dönemdeki durumlarına bir göz atmakta yarar vardır.

Ankara'da Bazı Gıda Maddelerinin Perekende Fiatları (Yıllık Ortalamalar)¹³

CİNSİ	1938		1939		1940		1941		1942	
	Kr.	San.	Kr.	San.	Kr.	San.	Kr.	San.	Kr.	San.
Ekmek	9.60		10.09		11.07		12.24		24.99	
Buğday unu	14.16		13.61		15.49		17.52		-	
Patates	9.65		9.98		9.57		12.71		33.80	
Kuru Fasulye	13.40		17.01		24.88		27.57		45.39	
Nohut	13.64		15.14		20.04		23.62		56.27	
Kesme Şeker	32.00		32.00		40.33		49.50		168.37	
Koyun eti	43.47		42.00		44.47		56.21		107.51	
Yumurta (Tane)	1.97		1.90		2.27		2.71		5.07	
Zeytin yağı	54.03		61.39		62.35		84.50		145.73	
Beyaz Peynir	49.86		49.58		53.73		62.85		109.73	
Kaşar Peyniri	85.56		85.86		91.09		124.42		192.88	

Bu listeden de görüldüğü gibi 1941 yılına kadar Ankara'da gıda maddelerinin fiatları tabii bir şekilde artmıştır. Varlık Vergisinin çıkarıldığı yıl olan 1942 yılında, gıda maddelerinin fiatları hemen hemen yüzde yüz artmıştır. Bu artış 1942 yılındaki gibi olmasa bile, İkinci Dünya savaşı içinde de sürmüştür.

Ankara'da fiat artışları devam ederken, Varlık Vergisi kanununun VII. maddesi uyarınca iki adet komisyon kuruldu. Bu komisyonların başkanlığını Vali Nevzat Tandoğan yaptı¹⁴. Komisyonlara Defterdar, Belediye, Ziraat ve Ticaret odasından ikişer üye iştirak etti. Komisyonlar titiz çalışmalarından sonra Ankara merkeze 16.109.800

¹² *Ulus*, 12 Teşrin-i Sani 1942.

¹³ Başbakanlık İstatistik Genel Md., *Fiat İstatistikleri 1936-1947*, Ankara, 1948, s.3-12.

¹⁴ *Vatan*, 14 Teşrin-i Sani 1942.

lira, kazalara ise 522.000 lira vergi tarh etti¹⁵. Kazalara tarh edilen verginin 165.000 lirasını Kızılcahamam'daki 29 mükellef ödeyecekti¹⁶. Diğer illerde Varlık Vergisi ile doğrudan doğruya Defterdarlıklar ilgilenirken, Ankara'da Valilik makamı ilgilenmiştir. Bu nedenle Ankara Valiliği adlarına vergi tarh edilen mükelleflerin vergi miktarlarını ve isimleri gösteren listelerin; Kızılay, Yeğenbey ve Çankaya Maliye Şubelerine, Hükümet Konağına, Belediye binasına, Defterdarlık binasına ve Çankaya Kaymakamlığına asıldığına dair bir beyanname yayınladı. Ayrıca ilan merkezlerinde mükelleflerle ilgilenecek memurlar görevlendirildi¹⁷. Bu tür uygulama da sadece Ankara'da uygulandı.

Varlık Vergisi Uygulandığı Dönemde Ankara Vilayetinin Nüfusu (Şehir+Köy)¹⁸

<u>Kazalar</u>	<u>1940</u>	<u>1945</u>
Merkez	184.203	254.024
Ayaş	27.009	26.517
Bala	30.017	27.096
Beypazarı	25.971	28.035
Çankaya	21.847	22.571
Çubuk	32.318	33.985
Haymana	35.130	36.849
Kalecik	33.661	37.941
Keskin	71.716	33.532
Kırıkkale	-	54.138
K.Hamam (Yabanabat)	55.343	57.090
Nallıhan	18.146	20.166
Polatlı	21.792	28.371
Ş.Koçhisar	39.017	39.491
<u>TOPLAM:</u>	602.965	695.526

Ankara Vilayetinde Gruplara Göre Varlık Vergisi Dağılımları¹⁹

<u>Grup Adı</u>	<u>Vergi miktarı (TL)</u>
Bankalar, iktisadî teşekküller ve şirketlerden	9.999.500 -
Beyannameli mükelleflerden	1.306.000 -
İratlı mükelleflerden	2.555.500 -
Gündelik gayri safi iratlı ve hizmet erbabından	208.000 -
Köylerden	2.000 -

¹⁵ Tan, 17 Kanun-u Evvel 1942.

¹⁶ Tan, 24 Kanun-u Evvel 1942.

¹⁷ Ulus, 16 Kanun-u Evvel 1942.

¹⁸ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Md., 1959 İstatistik Yıllığı, Ankara, 1961, s.40-41.

¹⁹ Tan, 17 Kanun-u Evvel 1942.

Varlık Vergisi ve Ankara Uygulaması

Müteahhitlerden	697.500 -
Bina ve arsa sahiplerinden	1.328.500 -
Çiftçilerden	40.800 -
Toplam Ankara merkezden	16.109.800 -
Kazalardan	522.000 -
Toplam Ankara vilayetinden	16.658.800 -

Ankara'da gayri menkul irat sahipleriyle müteahhitlerden başka 10.000 liradan yukarı vergi ödeyecek mükellefler:²⁰

Sıra No	İsim	Vergi miktarı (TL)
1-	Toprak Mahsülleri Ofisi	2.548.000 -
2-	Ziraat Bankası	1.524.000 -
3-	Sümerbank Yerli Malları Pazarı	1.000.000 -
4-	Türkiye Şeker Fabrikası	933.000 -
5-	Merkez Bankası	777.000 -
6-	Ereğli kömürleri	506.000 -
7-	Sümerbank İplik ve Dokuma müessesesi	433.000 -
8-	Arım Aras ve oğlu Danyel	300.000 -
9-	Fuat Baban	30.000 -
10-	Malatya Bez ve İplik fabrikası	235.000 -
11-	Emlak ve Eytam Bankası	234.000 -
12-	Türkiye İş Bankası	229.000 -
13-	Sümerbank Deri Kundura müessesesi	200.000 -
14-	Saltı Franko	200.000 -
15-	Burla Biraderler Kollektif Şt.	200.000 -
16-	Rehberi Ticaret Hanesi	200.000 -
17-	Sümerbank Depo ve Çelik fab.	166.000 -
18-	Kozlu Kömür Madenleri	143.500 -
19-	Kilimli Kömür Madeni	135.500 -
20-	Belediyeler Bankası	125.000 -
21-	Kuvarshan Balur Madeni	100.000 -
22-	Vehbi Koç	79.500 -
23-	Değirmencilik Lid. Şt.	73.500 -
24-	Halit Çingilli	70.000 -
25-	İstanbul Emniyet Sandığı	65.000 -
26-	Yusuf Roso ve oğulları	60.000 -
27-	Muiz Lilman	60.000 -

²⁰ Cumhuriyet, 17 Kanun-u Evvel 1942.

Muhammed Güçlü

28-	Yasef Bonoma	50.000 -
29-	Umumi Mağazalar	50.000 -
30-	Şakir Biraderler	50.000 -
31-	Kömür satışı ve Tevzi müessesesi	48.000 -
32-	Ankara Mensucat Müessesesi	40.000 -
33-	Ulus Matbaası	40.000 -
34-	Zara Hanrı	40.000 -
35-	Adana Pamuk müessesesi	39.000 -
36-	Devlet Ziraat İşletmeleri kuruluğu	39.000 -
37-	Hak Sanayii	36.000 -
38-	Keçiborlu şirketi	32.500 -
39-	Hayim Danyel	30.000 -
40-	İlyas Batum	30.000 -
41-	Levi Nesim Mizrak	25.000 -
42-	Vitali Eskenazi	25.000 -
43-	Jak Acıma	25.000 -
44-	Ulus sineması	23.500 -
45-	Ziraat İşletmeleri kurumu	23.000 -
46-	Sinema iş. Ltd.	21.000 -
47-	Hayim Moloto	20.000 -
48-	Bedros oğlu Cazi	20.000 -
49-	Nurettin Baki Ersoy	20.000 -
50-	Mümtaz Yağcıoğlu	20.000 -
51-	Adil Ergüven	20.000 -
52-	Akdeniz güven sigorta şirketi	20.000 -
53-	Kemal Yurtbilir ve Şükrü Toprak	16.000 -
54-	Osman Ferruh Kazmirci	15.000 -
55-	Abdullah Sade	15.000 -
56-	Salih Sabri kardeşler	15.000 -
57-	Hamlet ve şeriki	15.000 -
58-	Yuntet Uđurluođlu	15.000 -
59-	Muiz Albükret	15.000 -
60-	Kazım Rüştü	15.000 -
61-	Cenap Ant	15.000 -
62-	Memurlar kooperatifi	14.500 -
63-	Ticaret Türk A.Ş.	14.000 -
64-	Halk Bankası	12.000 -
65-	Akdemiz Güven Müessesesi	13.000 -
66-	Vehbi Koç ve Sadık	11.000 -
67-	Galip Ceylani	10.000 -
68-	Talat ve Hüseyin Ortaç	10.000 -
69-	Arif Gümüştekin ve Ziya	10.000 -

Varlık Vergisi ve Ankara Uygulaması

70-	Demir ve Tahta fabrikası müessesesi	10.000 -
71-	Receb Bakkalbaşı	10.000 -
72-	Salih Sabri Aragöz	10.000 -
73-	Hüseyin Hüsni Sarı	10.000 -
74-	Sıtkı Bütün ve Halil	10.000 -
75-	Halil Naci Mıkçıoğlu	10.000 -
76-	Feyzullah Necip	10.000 -
77-	Avram İlya	10.000 -
78-	İsak Hombraz	10.000 -
79-	Yako Sava ve Avram	10.000 -
80-	Rafael Simon Yollar.	10.000 -
81-	Mişel Algeranti	10.000 -
82-	Yaşar ve Amanolodis	10.000 -
83-	Kani (Haraşçılar) Biraderler	10.000 -
84-	İbrahim Erler	10.000 -
85-	Nedim Ergül	10.000 -
86-	Mehmet ve Sabri Uçak	10.000 -
87-	Kazım Altıntop	10.000 -
88-	Hüseyin Güllü	10.000 -

Ankara'da Gayri menkul sahiplerinden 5.000 liradan yukarı vergi verecek olanların listesi:

<u>Sıra</u>	<u>İsim</u>	<u>Vergi miktarı (TL)</u>
1-	Salti Franko ve Hanti	120.000 -
2-	Ankara Belediyesi	74.000 -
3-	Ali Nazmi	67.000 -
4-	Vakıflar Müdürlüğü	56.000 -
5-	İbrahim Fevzi	50.000 -
6-	Ziraat Bankası	33.000 -
7-	İş Bankası	21.300 -
8-	Ragıp Fakiye Sosyal	20.000 -
9-	Emin Taş	20.000 -
10-	Halit Aktar	20.000 -
11-	Vehbi Koç	19.200 -
12-	Çocuk Esirgeme Kurumu	17.000 -
13-	Naşit ve Sıdika Huydar	15.000 -
14-	İşbankası Tekait Sandığı	10.800 -
15-	Hacı Minnediye	10.000 -
16-	Şefika	10.000 -

Muhammed Güçlü

17-	Yusef Ruso	9.800 -
18-	Mehmet Hatip	9.000 -
19-	Mehmet Tahir ve Hacı İbrahim Ermaya	8.000 -
20-	Emlak Eytam Bankası	7.000 -
21-	Değirmencilik Türk Limited Şt.	6.000 -
22-	Hasan Tahsin ve Hüseyin Hüsnü Akter	6.000 -
23-	İbrahim Kara Ahmetoğlu	6.000 -
24-	Sara Suryano ve Rayak Hamer	6.200 -
25-	Osman Avunduk	5.800 -
26-	Hudut ve Sahiller Umum Md.	5.600 -
27-	Müteahhit Edip Acıman	5.500 -
28-	Bedrettin Tomay	5.100 -
29-	Kadriye Huydar Bayramoğlu	5.000 -
30-	Nesibe ve Şefike Eren	5.000 -
31-	Abdurrahman Naci Demirağ	5.000 -
32-	Ahmet ve Mehmet Ticarethanesi	5.000 -
33-	Kazım Altıntop	5.000 -
34-	Ragıp Devres	5.000 -
35-	Tahir Faik	5.000 -
36-	Zehra Sünmetet	5.000 -

Ankara'da 5.000 liradan yukarı vergi verecek müteahhitlerin listesi:

Sıra No	İsim	Vergi miktarı (TL)
1-	Tahsin İbrahim Gören	200.000 -
2-	İş Halk Lid. Şt.	100.000 -
3-	İsak Tranapol	50.000 -
4-	Lütfi Kozan	30.000 -
5-	Bedri Tomay	25.000 -
6-	Rog Harman	20.000 -
7-	Derviş Çeliksaş	15.000 -
8-	Arih Molo	12.000 -
9-	Otto Deker	10.000 -
10-	Ferit Çapan	10.000 -
11-	Mustafa Rüştü ve Fazıl Keresteci	10.000 -
12-	Hakkı Kural ve ortakları	9.000 -
13-	Sundaye Radyo şirketi	6.500 -
14-	Olter ve Ahmet Akman	6.000 -
15-	Fahri Ural	6.000 -
16-	Ahmet Abaman	5.000 -
17-	Abdullah Ziya ve Ziya Kozanoğlu	5.000 -

18-	Cemal ve Basri	5.000 -
19-	Ferit Ferman	5.000 -
20-	Talip Kurşuncu	5.000 -
21-	Hüsnü Nail Peden	5.000 -
22-	Piyer Kazalonga	5.000 -
23-	Şeref Eginioğlu	5.000 -
24-	Froment Klavriyer inşaat Şrt.	5.000 -

Ankara mükellefleri ile ilgili olarak yukarıda verilen listeye göre; 119 müslim, 29 gayri müslim olmak üzere toplam 148 mükellef beşbin liradan yukarı vergi verecektir. Vergi borcunu ödemek isteyen birçok mükellef elindeki malları bir anda piyasaya sürünce; kısa süreli de olsa gıda maddelerinin fiyatları 10-15 kuruşa varan düşüşler gösterdi²¹. Mükellefler Ankara vilayeti genelinde 1942 yılı itibarıyla 15.143.443 lira öderken²², 600 kadarı hiç ödeme yapmamıştı²³.

Ankara'da varlıklı olduğu halde birinci listeye alınmayan mükelleflerle ilgili olarak, Vali Nevzat Tandoğan'ın başkanlığında bir komisyon çalışmaya başladı²⁴. Bu komisyonun ilan ettiği ikinci listeye göre Ankaralı mükellefler 231.700 lira Varlık Vergisi ödemekle yükümlü tutuldu. Ayrıca Ankara Valiliği ikinci listenin Çankaya, Kızılay ve Yeğenbey Maliye Şubeleriyle, Hükümet Konağı ve Belediye binasına asıldığına dair bir beyanname yayınladı²⁵. Şefik Oktay İstanbullu mükelleflere göre, Ankaralı mükelleflerin korunduğunu iddia eder²⁶. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü Varlık Vergisi kanunu gereği, ülkenin her yerinde eşit şartlarda uygulanmıştır. Ankaralı mükellefler toplama kampına ve iş merkezine sevk edilmemiştir. Hatta Ankara Valiliği yayınladığı bir beyanname ile 4501 sayılı kanun gereği, 143 mükellefe ait 62.187 lira Varlık Vergisinin silindiğini açıklamıştır. Bu kanun kapsamına giren mükellefleri içeren listeler; Çankaya, Yeğenbey ve Kızılay Maliye Şubelerinde ilan edildi²⁷.

C- Varlık Vergisi Kanununun Yürürlükten Kaldırılması:

Hükümet Varlık Vergisini Harp Kazançları Vergisi gibi uzun süre uygulayıp²⁸, mükellefleri zor duruma düşürmemek için kaldırmaya karar verdi. Bu sebeble bir kanun

²¹ Kızılay, 20 Kanun-u Sani 1943.

²² T.C. 1942 Senesi Hazine Hesabı Umumisi, Damga Matbaası, 1944, s.661; Adana'da yayınlanan Bugün gazetesi 1943 Şubat ayı itibarıyla Ankara vilayetinin tahsilatını 13.897.147 lira olarak verir. Bugün, 6 Şubat 1943.

²³ Ulus, 28 Kanun-u Sani 1943.

²⁴ Ulus, 10 Şubat 1943.

²⁵ Ulus, 26 Şubat 1943.

²⁶ Şefik Oktay, Osmanlıdan Cumhuriyete Padişah Yaveri İki Sadrazam oğlu Anlatıyor, İstanbul, 1988, s.141.

²⁷ Ulus, 30 Eylül 1943.

²⁸ Harp Kazançları Vergisi 1919-1925 yılları arasında uygulandı. Bu süre içinde 20 milyon lira tarha rağmen sadece 6 milyon lira tahsil edildi. Vedat Eldem, "Cihan Harbinin ve

tasarısı hazırlayıp, Meclis'e sundu. 15 Mart 1944 tarihinde Meclis başkanı Şemseddin Günaltay başkanlığında toplanan TBMM'de, Maliye bakanı Fuat Ağralı'nın isteği üzerine Varlık Vergisinin tasfiyesi ile ilgili kanun tasarısı görüşülmeye başlandı. Varlık Vergisi ile ilgili bilgi veren Maliye bakanı Fuat Ağralı, sözlerine şöyle devam etti. "Tahsilsiz kalan bakayanın bir kısmının tahsiline imkan yoktur, diğer bir kısmının da mükellefleri ağır sıkıntılara ve belki de yokluğa düşürmeden tahsil edilemeyeceği anlaşılmıştır. Bu nedenle vergi bakayasının terkin yolu ile tasfiyesini uygun bulduk" dedi. Daha sonra söz alan Eskişehir mebusu Emin Sazak, "Varlığı olup da vermiyenleri veya muhtelif surette servetlerini kaçıranları bu kanunla af ediyoruz. Lakin bunlar millet nazarında nasıl af olunurlar" diyerek, Varlık Vergisi ödemeyenlere karşı kızgınlığını ifade ediyordu. Ondan sonra söz alan mebuslar da aynı doğrultuda sözler söylediler.

Daha sonra kanunun oylamasına geçildi. Bu sırada Meclis'te 453 mebus bulunması icap ederken, 311 mebus oylamaya iştirak etti. Varlık Vergisi bakayasının terkin kanunu 310 rey ile kabul edildi. Çünkü bir mebus bu kanuna red oyu verdi. Bu sırada Meclis'te yedi sandalye ise boş bulunuyordu. Bu verilere göre 135 mebusun çeşitli sebeplerden dolayı oylamaya katılmadığı anlaşılıyor. Aynı gün 4530 sayılı kanun olarak kabul edilen Varlık Vergisinin Bakayasını Terkin Kanunu²⁹, 17 Mart 1944 tarihinde Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi³⁰.

Türkiye genelinde 314 milyon lira tahsil edilirken³¹, 109 milyon lira tahsil edilemediği için "Varlık Vergisinin Bakayasını Terkin Kanunu" ile terk edildi³². Bu kanun gereği Ankara Vilayetinde 117 gayri müslime ait 360.835 lira, 173 müslime ait 163.234 lira olmak üzere toplam 290 mükellefe ait 524.069 lira terk edildi³³. Böylece Ankara Vilayetinde tahsilat %96 olarak gerçekleştirildi. Çünkü Ankara vilayetine toplam tarh 16.890.500 lira, silinen 62.187 lira olup, tahsil edilmesi gereken miktar 16.828.313 liradır. Bu miktarın 16.304.244 lirası tahsil edilmiş olup, bakaya 524.069 liradır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Ankara vilayetinde Varlık Vergisi uygulaması başarılıdır. Çünkü Türkiye genelinde tahsilat %74 iken, Ankara'da %96'ya ulaşmıştır. Yüzde dört gibi bir miktar tahsil edilememiştir. Ticari öneme haiz Türkiye'nin dört büyük şehrinde tahsilat oranı şöyledir: İstanbul %72, İzmir %90, Bursa %66 ve Seyhan'da %81'dir. Bu illere göre ve Türkiye geneline göre Ankara'nın Varlık Vergisi tahsilatı çok çok iyi durumdaydı.

Muhammed Güçlü

İstiklal Savaşının Ekonomik Sorunları, s.373-405, *Türkiye İktisat Tarihi Semineri 8-10 Haziran 1973*, Ankara, 1975, s.395.

²⁹ TBMM.ZC., C:8, D:7, İC:1, 15.3.1944.

³⁰ TC. Resmi Gazete, 17 Mart 1944.

³¹ Faik Ökte, a.g.e., s.196-197.

³² Esat Tekeli, "Varlık Vergisinin Tasfiyesi", *Ulus*, 16 Mart 1944.

³³ Faik Ökte, a.g.e., s.236.